

A NEM KORMÁNYZATI SZERVEZETEK KENYÁBAN

A CIVIL MOZGALMAK ÁTTEKINTÉSE 1991-TŐL NAPJAINKIG

SOLYMÁRI DÁNIEL – JANET MANGERA

Bevezető gondolatok

A jó kormányzást támogató civil vagy nem kormányzati szervezetek működése az egyik legjobban feldolgozott témák egyike. Irodalma mára könyvtárnyi, egyetemen külön szakok, doktori programok keretében tanítják, vizsgálják a hatásukat. A decentralizációs elvek, a helyi kormányzást erősítő módozatok, a civil társadalom, mint az állami és a privát mellett működő harmadik szektor közreműködő ereje, az állam- és közigazgatás-tudományi diskurzus állandó részei, elválaszthatatlanok a neoliberais társadalompolitikától (Frumkin, 2005), valamint az élet mindennapi valóságától, hiszen az NGO-k nemzetközi fejlesztésben, segélyezésben, demokratikus jogok erősítésében betöltött szerepe alapvetővé és hiánypótlóvá vált az elmúlt évtizedekben.

E szervezetek megítélése azonban összetett és szélsőségek között mozog. Áldás és átok – fogalmazott az Africa Report újságírója, amikor a kelet-afrikai NGO-k szerepét elemezte (The Africa Report, 2017). Jennifer N. Brass pedig így ír az *Allies or Adversaries* (Szövetségesek vagy Ellenségek) című monografikus tanulmánykötetében a kenyai civilek hiánypótló szerepével kapcsolatban: „a kormány élet és halál alapvető feltételeit jöllehet megteremti, de azon kívül semmi mást” (Brass, 2016). 2013-ban a kenyai általános választások idején Kenyatta nyugati beavatkozásról („western meddling”) és idegen tervről, cselszövegről („foreign plot”) beszélt a nagy nemzetközi NGO-k aktivitása kapcsán, amelyek „irányítani kívánnák az országot” (BBC, 2013 és WP, 2017). Ugyanis az afrikai fejlesztési segélyezés mindennapi valóságában e szervezetek szerepe kiemelkedően erős.

Az elmúlt húsz évben számuk ugrásszerűen nőtt Kenyában, közreműködésük mára szerves részét képezi az ország oktatással, segélyezéssel, egészségüggyel, oktatással, szemléletformálással kapcsolatos fejlődésének. Megbecsülni is nehéz, hogy az elmúlt évtizedekben hány milliárd egyéni, céges vagy egyházi dollár, euró, jüan, font, dirham vagy jen támogatás került felhasználásra, hány millió helyi és külföldi önkéntes működött közre valamely projekt keretében. A hatásukra végbement pozitív változások tagadhatatlanok, de a rezsím hatékonysága, etikus működése és az elvégzett feladatoknak a folyósított támogatásokkal arányos mértéke kérdéses. Fejlesztési szakemberek egyre gyakrabban teszik fel a kérdést: helyesen működik-e a civil szektor, célt találnak-e a segélyek, nem túlzott-e a politikai vagy donor érdek egy-egy

folyamatban, melynek következtében esetleg nem valósul meg a kitűzött cél vagy célcsoport megsegítése (Cassen, 1994; Frumkin, 2010; Maurice, 2006; Moyo, 2010).

A nem kormányzati szervezetek működésének, szolgáltatásaikkal a közhöz való hozzájárulásuknak számos vizsgálati szempontja és területi vonatkozása lehetséges, amelynek mára alig van olyan része, melyet ne végeztek volna el. Jelen tanulmány a részterületektől némileg eltávolodva, áttekintő, összegző képét kívánja adni a Kenyában működő NGO-knak, az egypártrendszer 1991-es megszűnését követő időszakról napjainkig. A civil szervezetek létrejöttéről szóló rövid kitekintőt követően az NGO-k helyi társadalmon belüli szerepét vizsgáljuk. Összefoglaljuk a civil szervezetek szabályozását, a vonatkozó jogszabályokat és a kormányzat főbb koordinatív szereplőit.

Társadalmi szervezetek a jó kormányzás rendszerében

Az egyének és alkotott közösségeik önkéntes alapú, kezdeményező szerepe, érdekeik és értékeik társadalomban történő megjelenítésében nem új jelenség. Az államtól elkülönült, függetlenül működő „polgári” szerveződések korábban is léteztek, még ha nem is nevezték azokat NGO-knak, civil vagy nonprofit szervezeteknek. Európában (így Magyarországon is) az 1920-as, 30-as években is működtek egyesület, amelyek társadalmi ethoszuk alapján kívántak részt vállalni a köz szolgálatában, az állam működésében: közvetítő szerepet ajánlottak az adminisztráció és a társadalom között, a hatalmi egyensúlyt kívánták a kettő között kiegyenlíteni (White, 1994). De elsősorban olyan egyénekből álló közösséget alkottak, akik a központi adminisztrációtól függetlenül, közösen tettek erőfeszítéseket egy konkrét cél megvalósítása érdekében. A nem kormányzati szervezet elnevezés csak később, 1945-ben említették először hivatalos említésre: az ENSZ 1945-ös alapokmányának 71. cikke használta a kifejezést (ENSZ, 1945), megjelenítve, hogy ezen alakulatokkal egyeztetni, tanácskozni szándékozik, véleményüket és meglátásaikat kéri. Ugyanis a Népszövetség tevékenységi köre 1935-től szűkülni kezdett az Európában növekvő politikai feszültségek okán, a civil szervezetek pedig egyre kevesebbet vehettek részt nemzetközi ügyekben (Charnovitz, 1997). A civil szervezetek száma az 1980-as évek végétől, a neoliberais közpolitikák, decentralizációs elvek megerősödésével kezdtek ismét növekedni. A nemzetközi donorközösség erősítette e szervezeteket, mert azoktól friss, rugalmas és gyorsan kivitelezett megoldásokat várt a hosszadalmas, bürokratikus folyamatok helyett. Ugyanis sok problémát vetett fel a kormányzati hatékonyság hiánya, aminek javítására a civil szervezetek közreműködése hathatós lehetőségként merült fel (Lewis, 2009).

A neoliberais, többszintű kormányzati paradigma (MLG) új politikai programot hirdetett, amely szerint a fejlődés záloga a kormány, a piac és a harmadik szektor kiegyensúlyozott kapcsolatában és decentralizált struktúrájában rejlik (Ezcurra, 2012; Pálné, 2014). E paradigmában a civil szervezetekre is a mindinkább erősödő civil társadalom részeként tekintettek. A szubszaharai Afrikában működő nem kormányzati szervezetekre ekkoriban irányuló figyelem óriási mennyiségű segélyerőforrással járt. Ahogyan Jennifer Brass fogalmaz: az afrikai kormányok nem

voltak képesek a civilekhez hasonló sebességű feladatvégzésre, sem az NGO-khoz hasonló minőségi munkára (Brass, 2016: I). A kilencvenes évekre megerősödtek az afrikai civil szervezetek, feladatkörük jelentősen kibővült. A társadalmi részvétellel, felelősségvállalással kapcsolatos gondolkodás alapjaiban formálódott át. Ez az új helyzet komparatív előnyhöz juttatta a „civileket” (a kormányokkal szemben), amelynek eredményeképpen komplett szektorok, földrajzi térségek kerültek NGO-k „hatáskörébe” (így pl. a WASH ágazat vagy Nairobi és Mombasa szegregátumai).

Fogalomalkotási dilemmák

A civil szervezetek elemzésekor az első, ami feltűnik, az elnevezések gazdagsága. Lewis és Kanji (2009) egyik klasszikus művükben közel ötven elnevezést gyűjtöttek össze; mindegyik megfogalmazás a szervezetek egy-egy aspektusát hangsúlyozza, ragadja meg. Jóllehet az elnevezésbeli eltérések tartalmi különbségekre utalnak, a távolság gyakran nem nagy az egyes formációk között. A civil szervezetek olyan csoportosulások, amelyekben az egyének részben vagy egészben önkéntesen vesznek részt valamely konkrét, közös cél megvalósítása, megjelenítése érdekében. Jellemzőjük, hogy az államtól függetlenül, autonóm módon, elkülönülten működnek. E kezdeményezések általában nonprofit jellegűek, és illeszkednek az adott helyi közösség, társadalom szerkezetéhez, hiszen egy-egy aktuális vagy régebb óta fennálló problémára, hiányra, kihívásra kívánnak reagálni. Esetleg közös érdeküket, érdeklődési területeket jelenítik meg és formálnak aktivitási közösséget (Moeti, 2012).

A civil szervezeteket a velük kapcsolatos gondolkodás kialakulásának kultúrájától és korszakától függően, többféle névvel is illették. A leggyakoribb kifejezések a nem kormányzati vagy nemzetközi nem kormányzati szervezet (NGO vagy iNGO), civil társadalmi szervezet (CSO), nonprofit, önkéntes vagy jótékonyági szervezet. Az elnevezések földrajzilag is különböznek: a nonprofit szervezet elnevezés főleg az Egyesült Államokban használatos, ahol a piac domináns, az állampolgári szervezetek adókedvezményekben részesülhetnek. Az Egyesült Királyságban rendszerint az önkéntes vagy jótékonyági szervezet (charity) a gyakori megnevezés, történelmileg a keresztény értékeken alapuló önkéntesség és az önkéntes munka hagyományainak jegyében, valamint a jótékonyági jogfejlődés eredményeképpen (Lewis, 2009). Ide tartozhatnak még a hit alapú szervezetek (FBO) és az egyházak is, hiszen céljukban és működésükben gyakran a civil szervezetekhez hasonlóan fejtik ki tevékenységüket.

A szubszaharai Afrikában működő nem kormányzati szervezetekre ekkoriban iránuló figyelem óriási mennyiségű segélyerőforrással járt. Ahogy Jennifer Brass fogalmaz: az afrikai kormányok nem voltak képesek a civilekhez hasonló sebességű feladatvégzésre, sem az NGO-khoz hasonló minőségi munkára.

Jelen tanulmányban, ahogyan Balogh Réka is tette, döntően a nem kormányzati vagy a civil szervezet elnevezést használjuk (Balogh, 2019). Részint mert a magyar és angol nyelvben is ez a legáltalánosabb, másrészt pedig ez fejezi ki legjobban azt a fontos alapvetést, miszerint az államtól elkülönült szervezetekről beszélünk. Ugyanis az állam is létrehozhat egyesületet, alapítványt (civil szervezetet), de az nem feltétlenül fog annak érdekeivel ellentétesen működni. A definícióalkotásnak további problémái is felmerülhetnek, mint az elnevezések felcserélhetősége vagy esetleg az azonos „jogállású”, elnevezésű szervezetek közötti működésbeli különbség (például, amíg az egyik fegyvert gyárt, addig másik a fegyverek ellen küzd). Ezeket a lényeges, nevezéktani és tartalmi kérdéseket e munkában nem érintjük.

Dependency school és az NGO-k függősége

A civil szervezetek államtól, donortól függő-független anyagi vagy ideológiai helyzete a rezsim kulcskérdése. A 1970-es, 80-as évek óta fogalmazódnak meg erős kritikák, hogy a modern fejlesztési gyakorlatok helyesen szolgálják-e a recipiens NGO-k, rajtuk keresztül pedig a segítség haszonélvezőinek érdekeit. Az úgynevezett post-development áramlatába tartozó szakemberek (Haslam et al, 2017: 66-83) azt állítják, hogy az egyes segélykonstrukciókban, NGO finanszírozásokban túlságosan erős a donorok (állam vagy for-profit) politikai és gazdasági céljait szolgáló jelleg. Azaz, nem az történik, amit a helyi szükségletek megkívánnak, hanem amit a forrásadó elképzel (Solymári, 2019). Ez a függőség, kitettség erős sérülékenységet jelent a helyi társadalom számára. Tarrósy István szerint kockázatot, hiszen „maga a kormányzás – amely világos módon a politikai hatalomgyakorlás egyik fő mérceje – továbbra is képes elbukni, illetve még inkább: nem képes oly határozottan váltani, hogy szakítana a múlt módszereivel, gyakorlatával” (Tarrósy, 2019: 129). A helyesen értelmezett fejlesztéspolitika üzenete, hogy addig nem szüntethetőek meg a válságok és az elmaradottság, amíg a segélyek nem szüntetnek meg a függést és továbbra is donorérdekeket szolgálnak, szemben a valós szükségletek kielégítésével (Hayter, 1971: 183-193). Teresa Hayter e „dependency school” ellenében fogalmazta meg gondolatait, amelyek a post-development teoretikusainak elveire épülnek, akik azt állítják, hogy a fejlesztési segélyek azért nem tudnak mélyreható változásokat elérni, mert nem tudnak vagy nem akarnak kilépni a felek között hierarchiát építő-fenntartó szemléletből. A post-development szempontjából a fejlesztések gyakran kizárólagosan olyan projektekre fókuszálnak, amelyeket egy „külső” érdek vezérel, nem pedig a valós, helyi szükségletek. Bebbington szerint (2008) a fejlesztési civil szervezetek ereje abban kell megmutatkozzon, hogy sürgető társadalmi problémákra képesek alternatívákat kidolgozni és bemutatni. Nem kormányzati jellegűknél fogva pedig segíteniük kell, hogy az emberek úgy vegyenek részt a fejlődésben és a társadalmi változásban, ahogyan kormányzati programok révén nem, vagy csak lassan tudnának. Ezenkívül lehetővé kell tenni, hogy úgy lehessen gondolkodni a fejlődésről és a társadalmi változásról, ahogyan egy-egy kormányprogram keretében erre nem volna lehetőség.

Civil szervezetek létrejötte Kenyában

Nem kormányzati szervezetek a szubszaharai Afrikában hosszú ideje működnek. Kialakulásuk történetét Kenyában a következőekben négy korszakra bontva mutatjuk be: (1) az első, a gyarmati időszakban létrejött hit alapú szerveződések, európai egyházi missziós mozgalmak időszaka, majd (2) az ország 1963-as függetlenné válást követő periódus az egypártrendszer végéig, 1991-ig, (3) a kilencvenes évek időszaka a 2013-as civil törvény létrehozásáig, majd (4) az ezt követő 2010-2020 közötti periódus.

A gyarmati időszak keresztény misszionáriusai, hittérítő munkájuk mellett jelentős részt vállaltak az oktatás, képzés és egészségügy területén is. Számos fontos, hiánypótló eredményt értek el (Blyden, [1881] 2010: 210): egyetemek, iskolák, árvaházak, kórházak és egészségügyi központok jöttek létre. Munkájuk ugyanakkor sokszor erőszakos hittérítés, prozelitizmus, vagy olyan „missziós támogatás” volt, amelyekben a helyi társadalom sajátossága, kultúrája és érdeke alárendelődött térítő céljaiknak (Crowther, 2010: 199; Fage-Tordoff, 2004: 334). Hivatalosan működő, mai fogalmainkhoz közel álló civil, egyleti, közösségi szervezeti lét, Kenya függetlenné válása előtt nem volt, ugyanis a gyarmati kormány nem támogatta (esetenként tiltotta) az ilyen típusú „gyülekezési és véleménynyilvánítási szabadságot” (Kameri, 2002).

A függetlenné vált Kenyában a szociális szolgáltatásokat (döntően az 1980-as évekig) az állam biztosította (Kingoro és Burja, 2009), civil szerveződéseknek nem adott teret a szociális vagy oktatási feladatok elvégzésében. Fontos megjegyezni, hogy a szubszaharai Afrika országai kapcsán, jóllehet (jelen tanulmányban is) használjuk az állam kifejezést, az nem azonos a nyugati terminológiában használt fogalommal. A dekolonizációt követően nem, vagy torz módon alakultak ki a helyi adminisztrációs rendszerek, amelyet a „nehéz kilencvenes évek” korrump, nepotista, polgárháborúkat hozó politikai vezetői tovább súlyosbítottak (Búr, 2006). Ahogyan Marsai Viktor fogalmazott, „az afrikai kontinens legnagyobb kihívása napjainkban – a népességgrobbanás mellett – a gyenge államiság problematikája” (Marsai, 2019). Az új államformációk nem értették, ismerték az egyre szaporodó nem állami aktorok szerepét, jelentőségét, ezért nem fakadt belőlük igény e hasznos kölcsönhatásokra. Kenya 1964-ben a brit Commonwealth része lett, de Jomo Kenyatta, mint a hazafias érzelmű KCA (Kikuyu Central Association) főtitkára, majd az ország elnöke az újonnan létrejött adminisztráció keretei között kívánta tartani a társadalmi kihívások kezelését. Élesen kritizálta a civilek, misszionáriusok és az európaiak beavatkozását, országa ősi szokásai ellen irányuló támadást, amelynek szerinte az volt a célja, hogy országuk rendjét megbontsák és ezáltal felgyorsítsák annak „európaizálódását” (Kenyatta, 1965 [1938]: 128). A Kenyatta, majd halálát követően Daniel arap Moi által vezetett KANU (Kenya African National Union) 1982-ben alkotmánymódosítást hajtott végre: a baloldali Oginda Odinda (egykori alelnök és luó vezető) alapította ellenzéki KPU (Kenya People’s Union) pártját betiltották, de facto egypártrendszer vette kezdetét, amelyben tiltott volt a civil, polgári szerveze-

tek létrehozása. Annak ellenére is, hogy Kenya 1972-ben ratifikálta az ENSZ Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmányát.

Az 1970-es, 80-es évekre folyamatosan romlott a közhangulat. Josiah Mwangi Kariuki baloldali politikus ebben az időszakban „10 milliomos és 10 millió kéregető országának” nevezte Kenyát (Munene, 2012). A társadalmi szerveződések, különösen a helyi egyházak, hit alapú szervezetek (FBOs) egyre élesebben kritizálták a demokratikus jogok csorbulását, az elnyomó politikát. Ahogyan Von Doep írta, az egyházak hallatták hangjukat, és a társadalmi körök is egyre világosabb alternatívát kínáltak a magát izoláló politikai elit számára (Von Doep, 1996: 40).

1991-ben, részben a fokozódó társadalmi nyomás hatására, a KANU kiemelte az egy pártrendszerre vonatkozó szövegrészt az alkotmányból. A rákövetkező évben új pártok, civil mozgalmak jelentek meg és decemberben megtartották az első, több párt részvételével történő általános választást, amely kampányba már a társadalmi szervezetek is bekapcsolódtak. Erről Tarrósy István így fogalmazott: „az 1990-es évektől egyre világosabbá vált, hogy az afrikai állampolgárok is törvényeket és szabályokat akarnak, amelyek mindenki számára egyformán jelölnek ki viszonyítási pontokat és kereteket a hatalomgyakorlás tekintetében” (Tarrósy, 2019). A helyi keresztény egyházak (társadalmi ethoszuk alapján) a demokratizációs folyamatok legerősebb katalizátorai voltak (Radley, 2008). Ufungamano Initiative néven mélyreható alkotmánymódosítást kezdeményeztek (Mati, 2012), amely folyamat érdekessége, hogy sok, mára nem hit alapúvá alakult jogvédő szervezet nőtt ki ebből az időszakból és vált a demokratikus és emberi jogok védelme az egyik legerősebb civil területté Kenyában. E szervezetek mára jelentős sikereket értek el az jogok szélesebb körű és hatékonyabb érvényesítése terén. Dolgoznak az állampolgári tudatosság erősítésén, perbeli képviseletben, kisösszegű hitelezésben, a női tulajdonú lakásszövetkezetek ügyeiben, a jogalkotási és szociális változások szorgalmazásában és megannyi más területen. Nagyszámú jogvédő és jogi szervezet vezet kiterjedt nyilvántartást az emberi jogokkal való visszaélésekről, és számos ügyvéd képviseli díjazás nélkül a vádlottakat (Radley, 2012).

A civil szervezetek szabályozása

A kenyai „civilek” életében a 1990-es évek eleje fordulópontot jelentett: a politikai korlátozások feloldódtak, a társadalmi szervezetek szabadon alkothatták meg formációikat. Közreműködésük azonban jelentős részben politikai maradt, fő célkitűzésük továbbra is a demokratizálódó többpártrendszer alakítása, erősítése volt. Ez később megváltozott, színesedett, sőt, mára talán át is billent a fejlesztési segélyezés irányába. Jelentősége azonban abban áll, hogy történelmi viszonyítással lett a politikai elit számára. A később kialakult (majd időről-időre előkerülő) civil-kormányzati feszültségek ősforrásává vált, azok ide vezethetőek vissza. Minderre majd röviden kitérünk.

Az újabb lendületet az IMF és a kenyai kormány Poverty Reduction Strategy Papers (PRSP) szegénységcsökkentési és gazdaságélénkítő folyamata jelentette (IMF-PRSP, 2004), amelybe már a civil és társadalmi szektor széles köre is aktívan

bekapcsolódott (Hughes, 2002). A folyamatot munkacsoportokra bontva (Sector Working Groups), mély társadalmi egyeztetés mentén bonyolították le. Talán ez volt az az időszak (2003–2007), ami a legtöbb kenyai civil szervezet számára megteremtette a közügyekbe való bekapcsolódás egyik legjelentősebb lehetőségét.

1992 újabb fordulópont volt az NGO-k számára, megszületett a Civil szervezetek koordinálásáról szóló 1992. évi törvény (röviden NGOs Co-ordination Act 1992).¹ Rendezte e szervezetek jogállását, működési terét és a bejegyzés korábban bonyolult folyamatát. A törvény 2. §-a szerint a civil szervezet „természetes személyek vagy szervezetek önkéntes magáncsoportja, amely nem nyereségérdekelt, illetve nem gazdasági célokért működik, de nemzeti vagy nemzetközi szinten szerveződik meg az általános értelemben vett közjóért, valamint a társadalmi jólét, a fejlődés, a jólétkonyság vagy a kutatás elősegítése érdekében, különösen olyan területeken, mint az egészségügy, a segélyezés, a mezőgazdaság, az oktatás, az ipar, valamint az ellátás és a szolgáltatás” (GoK, 1992). Az Alapítványok Tanácsa (Council on Foundations) kiegészítő javaslata alapján a civil szervezetekről szóló törvény tovább finomodott: kimondja, hogy bűncselekményt követ el az, aki Kenyában szabályszerű bejegyzés nélkül működtet civil szervezetet. A civil szervezet Kenyában is jogi személy, amely a bejegyzés után pert indíthat, ingóságot és ingatlant tulajdonolhat, szerződéseket köthet; valamint minden olyan feladatot elvégezhet, amelyet jogi személy törvényesen végezhet. A kiegészítés szerint a civil szervezeti jogállás bizonyos adózási előnyökkel is jár.

A közhasznú szervezetekről szóló 2013. évi törvény (Public Benefit Organizations Act, röviden PBO Act) számos ponton módosította a civil szervezetekre vonatkozó jogszabályokat, jöllehet hatálybalépése még nem történt meg (NGO Bureau). A tervek szerint fel fogja váltani a civil szervezetek koordinálásáról szóló törvényt (Council on Foundations, 2018). A PBO célja, hogy egységes, modern jogszabályként új jogi, szabályozási és intézményi keretet teremtsen a Kenyában közhasznú munkát végző civil szervezetek részére. A tervezetet 2012. decemberben fogadta el a parlament, az elnök pedig 2013. januárban hagyta jóvá, de a hatálybalépés ideje még bizonytalan. A PBO meghatározása szerint a közhasznú szervezetek természetes személyek vagy szövetségek önkéntes csoportja, amelyek önállóak, nem tartoznak politikai párthoz, és nem nyereségérdekelték. Helyben, országosan vagy nemzetközileg szerveződnek, és közhasznú tevékenységeket végeznek.

A kenyai „civiliek” életében a 1990-es évek eleje fordulópontot jelentett: a politikai korlátozások feloldódtak, a társadalmi szervezetek szabadon alkothatták meg formációikat. Közreműködésük azonban jelentős részben politikai maradt, fő célkitűzésük továbbra is a demokratizálódó többpártrendszer alakítása, erősítése volt.

A törvény szerint közhasznú az a tevékenység, amely a következőkkel támogatja vagy segíti elő a közhasznót: „fokozza vagy elősegíti a törvényes gazdasági, környezetvédelmi, társadalmi vagy művelődési fejlődést, védi a környezetet, lobbitevékenységet folytat, általános közérdekű ügyekben jár el, valamint természetes személyek vagy szervezetek csoportjaiknak jólétét képviseli” (PBO 5(1), 2(1), Council on Foundations, 2019).

2016-ban tovább finomították a PBO-t (GoK, 2016), amely értelmében már a szakszervezetek, politikai pártok, vallási szervezetek és általában a nem nonprofit szerveződések nem minősülhetnek közhasznúaknak. A PBO 2016-ban új szabályozó testületet hozott létre a közhasznú tevékenységet végző nonprofit szervezetek részére (PBO Authority), amely határidőkhöz és feltételekhez köti a bejegyzést, valamint az olyan előnyöket, mint például az adómentesség. A törvény szintén rendelkezik az önszabályozásról és a szervezetek vitarendezésében illetékes bíróság felállításáról (GoV, 2016, Council on Foundations, 2019).

Az NGO-k és a kormány konfliktusa

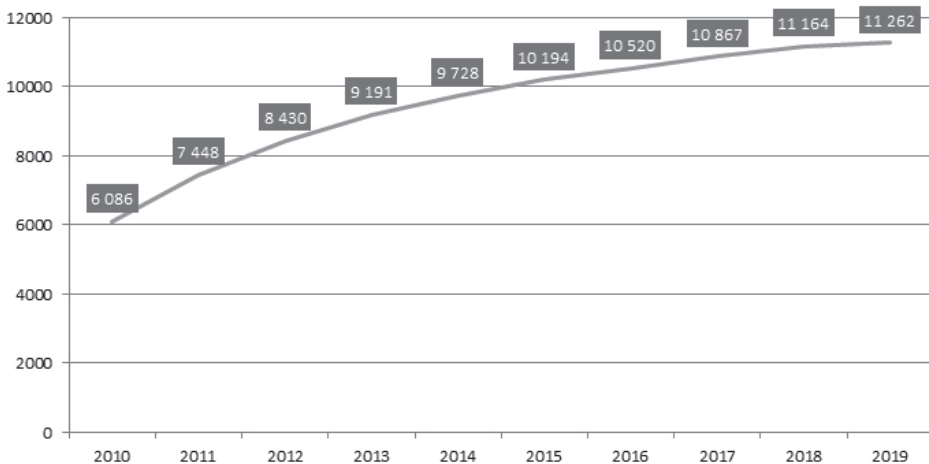
A civil szervezetek mára a kenyai kormányzat fontos partnerei. Részt vesznek a szociális szolgáltatások biztosításában, a szakpolitikák alakításában, a demokrácia építésében és a konfliktusok rendezésében (Riddells, 2007). Jóllehet ez a jó együttműködés ciklusonként változó. Az elmúlt 10-15 évben a pártok, politikusok eltérően viszonyultak a társadalmi szervezetekhez és „szimpátiamutatójuk” a partnerségtől az ellenségképig terjedt. A civilek 1990-es években tett (korábban említett) politikai szerepvállalása az oka talán, hogy időről-időre civil-kormányzati feszültségek merülnek fel. Legutóbb a 2013-as általános választások során, amikor Kenyatta később megválasztott elnök élesen bírálta a Nemzetközi Bíróságot (amely emberiesség elleni bűncselekményekkel vádolta), hogy beavatkozott a választásokba. Még abban az évben a Kenyai Parlament az ICC-ből való kilépésről nyújtott be indítványt. Kenyatta a kampányban nyugati beavatkozásról („western meddling”) és idegen tervről, cselszövésről („foreign plot”) beszélt a nagy nemzetközi NGO-k aktivitása kapcsán, amelyek „irányítani kívánnák az országot”. A 2013-as választásokon kívül is gyakran fogalmazódik meg, hogy e szervezeteket kormányzati kapcsolataik határozzák meg, és legitimációjuk is nagyrészt azokon alapul. És valóban, a civil szervezetek bírálhatják az államot, de nem hagyhatják figyelmen kívül, hogy mozgásterükben mindig az adott adminisztráció adta keretektől függenek, nemzetközi és helyi szinten egyaránt. Ez leginkább a korábban említett finanszírozás, függőség, döntési szabadság kérdését érinti. De meghatározza azt is, hogy egy civil meddig mehet, menjen el az adminisztrációval való szembenállás vonatkozásában, meddig és milyen mértékben konfrontálódhat az aktuális politikával.

Civil bumm

Az elmúlt tíz évben ugrásszerűen nőtt meg a kenyai vagy Kenyában működő helyi és nemzetközi nem kormányzati szervezetek száma, köszönhetően a szabályozott jogi, működési kereteknek (PBO Act 2013), a kenyai társadalmi erős részvételi kedvé-

nek és azon nemzetközi szervezeteknek, amelyek fejlesztési és segélyprojektjeiken keresztül személyi és anyagi forrást juttatnak az országba. Az NGO-kat koordináló állami hivatal, a Non-Governmental Organizations Co-ordination Board legutóbbi, 2019-ben publikált jelentése szerint, több mint 11 ezer nem állami szervezet dolgozik az országban, amelyből közel 9 ezer aktív, ténylegesen is működik. A 2018-2019-es időszakban 170 milliárd KES (kenyai shilling) forráshoz jutottak (ez cca. 1,6 milliárd USD), amelyből közel 100 milliárd KES-t fordítottak direkt projektvégrehajtásra (NGO Bureau Report, 2019). És valóban, Kenya az utóbbi tizenöt évben humanitárius hubbá vált: a Bureau jelentése szerint 2010 óta a Kenyában bejegyzett vagy ott működő civil szervezetek száma a duplájára nőtt és sok szervezett döntött székhelyük Kenyába költöztetéséről. 2017-ben, az Uhuru Kenyatta elnökkel kötött együttműködési megállapodás eredményeképpen az Oxfam az Egyesült Királyságból Nairobiba helyezte nemzetközi központját (Oxfam Blog, 2016). Később a WHO (WHO press, 2017) valamint az OCHA, az ENSZ Humanitárius Ügyeket Koordináló Hivatala (UN-SPIDER) tett hasonlóan és irányítja kelet-afrikai jelenlétét a kenyai fővárosból.

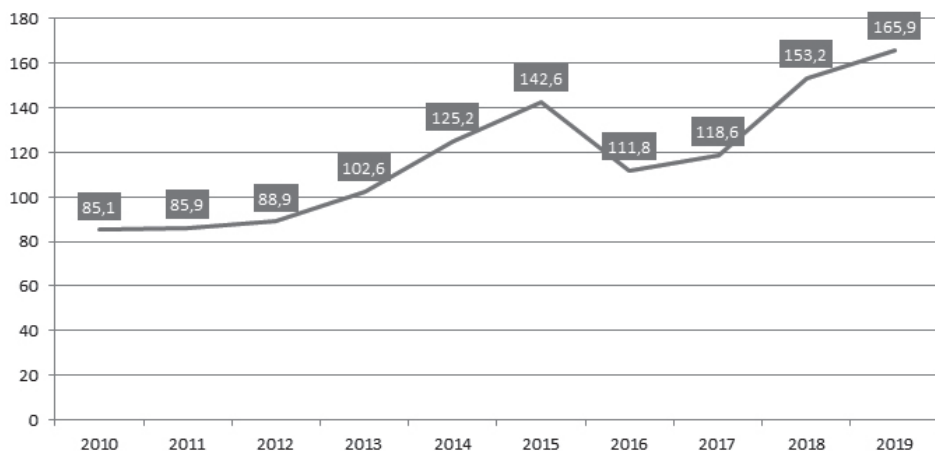
Általánosságban elmondható, hogy a kenyai civil szervezetek felkészültek, minőségi, hozzáértő munkát végeznek. Köszönhető ez a donorszervezetek szigorú szakmai és pénzügyi (projekttervezési és előrehaladási) adminisztratív elvárásainak. Alig van ezért olyan, munkáját komolyabban vevő helyi NGO, amelynek ne lenne szofisztikált vezetősége, board-ja, sok esetben nyilvánosan elérhető organogramja, pénzügyi stábja, részletes éves beszámolója és irodája falán, honlapján mission&vision nyilatkozata. Talán éppen ez az oka, hogy amíg az NGO Bureau 1992 és 2019 között összesen 2468 NGO-t szüntetett meg valamilyen jogszerűtlenség okán, 2010–2019 között egyet sem.

▲ *Ábra 1. A 2010 és 2019 között bejegyzett civil szervezetek számának alakulása Kenyában.
Forrás: NGO Bureau Report, 2019*

Közel 40 ezer kenyai állampolgár dolgozik valamely nem kormányzati szervezetnek és kap bért NGO-któl (NGO Bureau Report, 2019), elsősorban az egészségügyi szektorban (a teljes szektorális bontás 17%-a). Az összesített lista alapján ezt követi a HIV/AIDS megelőzésével, kezelésével foglalkozók köre (13%), majd az oktatással (12%), vészhelyzetkezeléssel (11%), gyermek- és családvédelemmel (10%), mezőgazdasággal (5%), menekültekkel (4%), környezetvédelemmel (4%) majd vízzel, szanitációval foglalkozó szervezetek (4%). Érdekeség, hogy amíg az 1990-as évek elején a demokratikus és állampolgári jogok volt a fő téma, mára ezen területek 2% alatt vannak a megvalósított projektterületek összesítésében. Ez a trend Radley 2008-as összehasonlító vizsgálata óta, amelyben közel hatvan kenyai civil szervezet munkáját hasonlította össze, nem változott.

A segélyek allokálásában a projektek földrajzi megoszlása is lényegi kérdés. Radley az NGO-k területi jelenlétét és projekthelyszíneit a népességszámmal és szegénységi küszöbvel hasonlította össze. Kimutatta (Radley, 2008:7), hogy amíg a legtöbb projektet a középső tartományban (Central Province) hajtják végre, minden más tartományban magasabb (rosszabb) a szegénységi ráta (bizonyos esetekben akár 30%-al). Az NGO Bureau jelentése szerint 2018–2019-ben a legnagyobb projektfigyelem Nairobira jutott (1252 projekttel, ami a teljes lista 15%-a). A listát fővároshoz közeli Kiambu követi (396 db projekt, 5%), majd a nyugat-kenyai Kisumu, Nakuru és Kajiado (mind cca. 4% körül). A további projekthelyszínek 1-2% és ötven-száz projektszám között mozognak. Ez a diszkrépancia máig fennáll, ugyanis a legszegényebb térségek északiak, ahová a legalacsonyabb projektfigyelem jut (NGO Bureau Report, 2019, DI, 2014). Ez a földrajzi és területi egyenlőtlenség nem új jelenség, mutatott rá Máthé László a kenyai „föld és hatalom” elemzéséről is szóló tanulmányában (Máthé, 2017, 46). Okának feltárásához azonban az adott szervezet, adott projektjének finanszírozási és indikátor-feltételeit kellene ismerni, ami kívülről

▲ Ábra 2. A kenyai NGO-k szerzett forrásának alakulása 2010 és 2019 között, milliárd kenyai shillingben. Forrás: NGO Bureau Report, 2019

szinte lehetetlen. És ha ismert lenne, akkor sem biztos, hogy a valóságot tükrözi. Ez ugyanis elvezet a helyi, valós igényekkel szembeni donor érdekek kérdéséhez, amelyről az írásunk elején gondolkodtunk.

Összegzés

Az előbbiekben a kenyai nem kormányzati szektor történetét, szabályozását, létrejöttének újat tekintettük át. Az elmúlt 10 évben számuk ugrásszerűen megemelkedett, működésükkel a kormányzat és a közszolgáltatók fontos, hiánypótló partnereivé, az ország fejlődésének egyik kulcsszereplőjévé lettek. Azé a fejlődésé, amely (ideális esetben) alulról szerveződik, a helyi közösség igényeiből táplálkozik és a helyi közösség bevonásával zajlik. Ahogyan Tarrósy írta, „a fejlődés új paradigmája arról szól, hogy az szorososan kapcsolódik a biztonsághoz, de olyan módon, ahogyan azt maguk az afrikaiak látják relevánsnak saját jelenük és jövőjük szempontjából” (Tarrósy, 2018). Jelentős munkaadók is egyben: közel 40 ezer kenyait alkalmaznak évente (NGO Bureau Report, 2019:34-35). Földrajzi működésük, projekteloszlásuk országon belüli aránya azonban nincs pontos összhangban a szegénységi ráta alakulásával, amely jelenség Radley 2008-as összehasonlítása óta máig fennáll. A szervezetek finanszírozása jelentős mértékben külföldi kormányok fejlesztési ügynökségeitől származik: a teljes felhasználás 26%-a. Jóllehet arra nincs pontos adat, hogy az az 50%-ot kitevő rész, amely társult NGO-któl származik, milyen mértékben ered külföldi vagy kenyai forrásból, a legerősebben finanszírozott NGO-kat szemlélve azonban döntően nem kenyai szervezetek látunk. Mindez a szervezetek túlzott függőségét, kitétségét jelenti. Egyúttal sürgető igényt a helyi, kenyai filantróp források hathatós és jelentős mértékű elérésére, mobilizálására. Kulcskérdés továbbá a közösségi érintettség (community development) helyzete, azaz milyen mértékben valósul meg a haszonélvező, recipiens kör bevonása a projektek tervezésébe és kivitelezésébe. Ezzel összefüggésbe a projektek fenntarthatósága és hatásvizsgálata is kardinális kérdés, amely a külföldi források megszűnése, csökkenése esetén azonnali hatással jár a projektekre nézve. ☀

Jegyzet

1 A vonatkozó jogszabályok az NGO Bureau honlapján összefoglalva elérhetőek. Forrás: https://ngobureau.go.ke/?page_id=633#1575469043263-b338bdf-74fa (2020. 05. 10.)

Felhasznált irodalom

- Amutabi, M. (2006): *The NGO Factor in Africa: The Case of Arrested Development in Kenya*, 57-81. Routledge, Oxon.
- Anderson, M. (2017.11.29.): NGOs: Blessing or curse? in *The Africa Report*, Nairobi.
- Ball, C. – Dunn, L. (1995): Non-Governmental Organisations: *Guidelines For Good Policy and Practice*, *The Common Wealth Foundation*, London, UK.
- Balogh, R. (2019): A civilszervezetek szerepe a nemzetközi fejlesztésben, *Nemzetközi segélyezés a 21. század elején* (szerk. Kiss J.), 81-106. Akadémia Kiadó, Budapest.
- BBC (2013): Did the ICC help Uhuru Kenyatta win Kenyan election?, BBC, 2013.02.11. Forrás: <https://www.bbc.com/news/world-africa-21739347> (Találat: 2020.05.11.)

- Bebbington, A. – Hickey, S. – Mitlin, D. (2008): Can NGOs make a difference? The challenge of development alternatives, 3–37. Zed Books, London.
- Blyden, E. (2010 [1881]): A university for Africa, Africa and The West (szerk. Worger, H – Clark, L.N, - Alpres, E.) 199-215. Oxford University Press, Oxford.
- Búr, G. (2006): Gyenge államok és államkudarok Afrikában, Államok és államkudarok a globalizálódó világban (szerk. Marton, P.), 194–211. Budapest, Teleki László Intézet Külpolitikai Tanulmányok Központja.
- Brass, J. N. (2016): Allies or Adversaries NGOs and the State in Africa, Indiana University, Bloomington.
- Carrard, N. – Pedi, D. – Willetts, J. – Powell, B. (2009): Non-government organization engagement in the sanitation sector: Opportunities to maximize benefits. *Water Science & Technology*, 60(12):3109–19.
- Cassen, R. (1994): Does Aid Work? Oxford – New York, Oxford University Press.
- Charnovitz, S. (1997): Two centuries of participation: NGOs and international governance. *Michigan Journal of International Law*, 18(2), 183–286.
- Clark, J. (1991): *Democratizing development: The role of voluntary organizations*, Lynne Rienner Publishers, London.
- Council on Foundations (2019): The Non-Profit law in Kenya. Forrás: <https://www.cof.org/content/nonprofit-law-kenya> (Találat: 2020.05.10.)
- Crowther, S. (2010 [1854]): Africa for the Africans, On the Need for African Missionaries, Africa and The West (szerk. Worger, H–Clark, L.N,-Alpres, E.) 199-201. Oxford University Press, Oxford.
- David, D. K. (2013): Regulating Non-governmental Organizations in Kenya, A critical look at the corporate governance system, University of Nairobi, Kenya. Forrás: http://erepository.uonbi.ac.ke/bitstream/handle/11295/101413/Kalii_Regulating%20Non-governmental%20Organisations%20in%20Kenya-%20a%20Critical%20Analysis%20of%20the%20Corporate%20Governance%20System.pdf?sequence=1 (Találat: 2020.05.10.)
- Development Initiatives Index on Kenyan Poverty. Forrás: <https://devinit.org/blog/the-needs-of-kenyans-by-county-exploring-the-latest-poverty-data/> valamint https://devinit.org/data/spotlights-on-kenya-and-uganda/spotlight-kenya/?t=kenya_population&i=spotlight_on_kenya_2017.kenya_total_pop&y=2025 (Találat: 2020.05.10.)
- ENSZ Alapokmánya (1945): Article 71. <https://legal.un.org/repertory/art71.shtml> (Találat: 2020.05.10.)
- Ezcurra, R. (2012): Is There a Link between Globalization and Governance?, *Environment and Planning C: Government and Policy*, 30(5), 848–870.
- Fage, J.D. (2004): Afrika története, 391-405. Osiris Kiadó, Budapest.
- Frumkin, P. (2005): On Being Nonprofit: A Conceptual and Policy Primer, Harvard University Press, Cambridge.
- Frumkin, P. (2010): *Serving Country and Community: Who Benefits from National Service?*, Harvard University Press, Cambridge.
- GoK (1990): The Non-Governmental Organizations Coordination Act, Government Press, Nairobi, Kenya. Forrás <http://kenyalaw.org> (Találat: 2020. 05. 11.)
- GoK (1992): The Non-Governmental Organizations Coordination Regulations, Government Press, Nairobi, Kenya. Forrás <http://kenyalaw.org> (Találat: 2020. 05. 11.)
- GoK (1995): The Non-Governmental Organizations Council Code of conduct, Government Press, Nairobi, Kenya. Forrás <http://kenyalaw.org> (Találat: 2020. 05. 11.)
- GoK (2013): The Public Benefit Organizations Act (not officially commenced) Government Press, Nairobi, Kenya. Forrás <http://kenyalaw.org> (Találat: 2020. 05. 11.)
- GoK (2015): The Companies Act, Government Press, Nairobi, Kenya. Forrás <http://kenyalaw.org> (Találat: 2020. 05. 11.)

- GoK (2015): The Insolvency Act, Government Press, Nairobi, Kenya. Forrás <http://kenyalaw.org> (Találat: 2020. 05. 11.)
- GoK (1998): The Societies Act, Chapter 108 of the Laws of Kenya, Government Press, Nairobi, Kenya. Forrás <http://kenyalaw.org> (Találat: 2020. 05. 11.)
- GoK (1981): The Trustees (Perpetual Succession) Act, Chapter 164 of the Laws of Kenya, Government Press, Nairobi, Kenya. Forrás <http://kenyalaw.org> (Találat: 2020. 05. 11.)
- GoK (1929): The Trustee Act, Chapter 167 of the Laws of Kenya, Government Press, Nairobi, Kenya. Forrás <http://kenyalaw.org> (Találat: 2020. 05. 11.)
- Haslam, P. A. – Schafer, J. – Beaudet, P. (2017): Introduction to International Development, Oxford University Press, Oxford.
- Hayter, T. (1971): Aid as Imperialism, 183-193. Penguin Books, Middlesex.
- Hearn, J. (2007): African NGOs: The New Compradors?, Development and Change, 38 (6), 1095-1110.
- Hearn, J. (1998): The “NGO-isation” of Kenyan Society: USAID and the Restructuring of Health Care, Review of African Political Economy, 25(5), 89-100.
- Hughes, A. (2002): Lessons learnt on civil society engagement in PRSP processes in Bolivia, Kenya and Uganda: a report emerging from the Bolivian-East African sharing and learning exchange, Participation Group, Institute of Development Studies. Forrás: https://www.participatorymethods.org/sites/participatorymethods.org/files/lessons%20learnt%20on%20civil%20society_hughes.pdf (Találat: 2020. 05. 11.)
- IMF – PRSP: Kenya, Poverty Reduction Strategy Papers. Forrás: <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2016/12/31/Kenya-Poverty-Reduction-Strategy-Paper-17979> (Találat: 2020. 05. 11.)
- Kameri-Mbote, P. (2002): The Operational Environment and Constraints for NGOs in Kenya: Strategy for good Policy and Practice, International Research Law Centre, Geneva. Forrás: <http://www.ielrc.org/content/w0002.pdf> (Találat: 2020. 05. 11.)
- Kenyatta, J. (1965): Facing Mount Kenya: The Tribal Life of the Gikuyu, Vintage Books Edition, New York.
- Lewis, D. (2009): Non Governmental Organizations, Definition and History, International Encyclopedia of Civil Society, 1056-1062. Springer, New York,
- Lewis, D. – Kanji, N. (2009): Non-Governmental Organizations and Development, 71-91. Routledge Perspectives on Development, Oxon.
- Mati, M. J. (2012): Social Movements and Socio-Political Change in Africa: The Ufungamano Initiative and Kenyan Constitutional Reform Struggles (1999–2005), Voluntas International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations 23, 63–84.
- Mangera, J. (2017): Rainwater Harvesting in Semi-Arid Kenya: Practices and Prospects, A Doctoral Thesis, Royal Roads University, Victoria, British Columbia, Canada.
- Marsai, V. (2019): Az államiság problémája az afrikai kontinensen, Afrika a globalizált világban – Lehetőségek és kihívások (szerk. Marsai Viktor), 40-45. Dialóg Campus, Budapest.
- Máthé, L (2017): A kenyai választások margójára: a helyi politikai arisztokrácia jelensége. Külügyi Szemle, 2017/3, 45-56.
- Moeti, K. (2012): Understanding the Differences Between Civil Society and Civil Society Organisations
- Moyo, D. (2010): Dead Aid: Why Aid Is Not Working and How There Is a Better Way for Africa, 29-47. Farrar, Straus, Giroux, New York.
- Munene, M. (2012): Historical Reflections on Kenya: Intellectual Adventurism, Politics and International Relations, 121-130. University of Nairobi Press, Nairobi.
- NGO Bureau Report 2018-2019. Forrás: <https://ngobureau.go.ke/wp-content/uploads/2020/02/ANNUAL-NGO-SECTOR-REPORT-2018-2019.pdf> (Találat: 2020.05.11.)

- OXFAM Blog, Oxfam International signs historic deal to move to Nairobi. Kenya. Forrás: <https://blogs.oxfam.org/en/blogs/16-07-22-oxfam-international-signs-historic-deal-move-nairobi-kenya/index.html> (Találat: 2020.05.10)
- Pálné Kovács, I. (2014): A jó kormányzás és decentralizáció, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 10-14.
- Radley, B. (2008): The NGO Sector and Civil Society in Kenya: A Literature Review, Overseas Development Institute, London
- Riddell, R. C. (2008): *Does Foreign Aid Really Work?* Oxford University Press, Oxford.
- Solymári, D. (2019): Az újsegélyezés történeti kontextusa: Post-development: régi elvek új köntösben, Embertárs 17. évf. 3. sz., 213-223.
- Tarrósy, I. (2018): Térségi biztonsági kérdések és megoldások az afrikai kontinensen: Az Afrikai Unió és a regionális gazdasági közösségek (RECs) biztonsági architektúrája, Afrika Tanulmányok, XII.1-3, 5-30.
- Tarrósy, I. (2019): Demokratizálódás és regionalizáció a szubszaharai Afrikában, Afrika a globalizált világban – Lehetőségek és kihívások (szerk. Marsai Viktor), Dialóg Campus, Budapest, 127-137.
- Tarrósy, I. (2010): Önkormányzatok és civil társadalom Kelet-Afrikában. Tanzániai és kenyai tapasztalatok, gyakorlatok és reformok, Civil Szemle, VII. évf. I. sz. 113-134.
- UN-SPIDER (2017): United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA) in Kenya. Forrás: <http://www.un-spider.org/links-and-resources/institutions/united-nations-office-coordination-humanitarian-affairs-ocha-kenya> (Találat: 2020.05.10.)
- Von Doepp, P. (1996): Political transition and civil society: The cases of Kenya and Zambia, *Studies in Comparative International Development* 31:24-47.
- Washington Post (2017): Kenyans will vote in August. Why are NGO-government relations an issue? Forrás: <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2017/06/16/kenyans-will-vote-in-august-why-are-ngo-government-relations-an-issue/> (Találat: 2020.05.11.)
- White, G. (1994): Civil Society, Democratization and Development: Clearing the Analytical Ground in Democratization, Vol 1. No. 3. 375-390.
- WHO Press (2017): WHO establishes an Emergency Hub in Nairobi. Forrás: <https://www.afro.who.int/news/who-establishes-emergency-hub-nairobi> (Találat: 2020.05.10)

English Abstract

The non-governmental organizations in Kenya. An overview of civic movements since 1991

The role of African civic and non-governmental organizations has grown exponentially over the past ten years. Their number in Kenya has reached eleven thousand, with annual revenues in excess of one and a half billion dollars. However, the country has come a long way since the “difficult 1990s”, Kenya’s period of democratization. Fostering cooperation between NGOs and the government continues to have its problems, but without “civilians” there would be a huge gap in the field of development aid. In our article, we have reviewed the history and regulatory framework of the non-governmental sector in Kenya and its re-emergence.

Solymári Dániel

Solymári Dániel teológiát és nemzetközi kapcsolatokat tanult és szerzett MA fokozatot Magyarországon és az Egyesült Királyságban, majd a Nemzetközi Vöröskeresztnél. Szakterülete a nemzetközi segélyezés, migráció, nagyvárosi szegregátumok, elsősorban a szubszaharai Afrika vonatkozásában. A Magyar Máltai Szeretetszolgálat nemzetközi kapcsolatainak vezetője. A Pécsi Tudományegyetem BTK IDI Politikatudományi Program PhD hallgatója.

Daniel Solymári studied Theology and International Relations in Hungary and in the United Kingdom and holds MA degrees. He has received an advanced degree in Humanitarian Diplomacy at ICRC. He researches and writes on a number of issues in the area of international aid, Sub-Saharan Africa and migration, urban slums, WASH and re-settlement initiatives. Daniel is currently a PhD student at the University of Pécs, Political Science Doctoral Programme, Faculty of Humanities.

Janet Mangera

Janet Mangera a kenyai Nairobi Egyetemen szerzett MA fokozatot szociológiából, majd a kanadai Royal Roads Egyetemen doktorált 2017-ben. Közel tíz évet dolgozott a kenyai Caritasnál, aminek kezdetben országos nemi esélyegyenlőségi programkoordinátora, majd 2010–2012-ig igazgatója volt. Ezt követően nagyvárosi szegregátumok vízügyi és társadalmi felzárkóztatásával kezdett foglalkozni. 2018-tól a Multimedia University of Kenya egyetemen tanít.

Janet Mangera studied in Nairobi University and holds MA degree in sociology. She has completed her PhD studies at the Royal Roads University in Applied and Social Sciences in 2017. She worked at the Caritas Kenya as its national gender coordinator, then, as a director. She has been teaching teaching Sociology and Development Studies at the Multimedia University of Kenya.

solymari.daniel@maltai.hu

Szarka Evelin

EGYSÉG A SOKFÉLESÉGBEN

A TÁVOLI INDONÉZIA KÖZELRŐL

Indonézia. Mitől olyan különleges az itt élők által beszélt nyelv? Hogyan viselkedünk vendégségben? Milyen furcsaságokkal vagy mulatságos helyzetekkel találkozhatunk, ha elvegyülünk a helyiek között? Mit jelent a gumiidő? Hogyan él ez a rendkívül színes indonéz közösség több ezernyi szigeten, és miként villantja fel identitásának egy-egy különleges elemét közmondásaiban, szimbólumaiban és mesevilágában?

A tudományos megalapozottsággal és ismeretterjesztő igénnyel megírt kötetben mindenki megtalálja az érdeklődésének megfelelő fejezetet – legyen szó izgalmas történelmi, politikai vagy gazdasági tényekről, a mezőgazdaság és a környezet jelenlegi állapotáról, vallási kérdésekről, a kisebbségek együttélését érintő aktuális témákról, a balinéz hagyományos építészeti elvekről vagy innovatív egészségügyi kezdeményezésekről.

A jórészt indonéz nyelvű forrásokra, helyszíni tapasztalatokra és interjúkra épülő, gazdagon illusztrált kiadvány közelebb hozza ezt a távoli országot, segítségével bepillantást nyerhetünk egy változatos és számos meglepetést tartogató ázsiai nép mindennapjaiba: hogy elolvasása után Indonéziára ne csupán a komodói sárkány, az óriási – gyakran iszonyú bűzt árasztó, de színpompás – egzotikus növények, az ínycsiklandó fogások, az aromás fűszerek, a jávai előember, valamint a széles mosolyok és a lenyűgöző táncmozdulatok hazájaként gondoljunk.